

چارچوبی برای ارزیابی عملکرد دولت‌ها در جمهوری اسلامی ایران بر اساس بیانات مقام معظم رهبری

حسین گرجی‌پور^۱

چکیده

هدف: این مطالعه باهدف استخراج و طراحی چارچوبی برای ارزیابی عملکرد دولت‌های جمهوری اسلامی ایران بر پایه تحلیل بیانات مقام معظم رهبری انجام شده است تا زمینه‌ساز ارزیابی‌های دقیق‌تر و منطبق با ارزش‌ها و اصول نظام جمهوری اسلامی در مورد عملکرد دولت‌ها باشد.

روش‌شناسی پژوهش: این پژوهش از نوع کیفی و باهدف کاربردی است. برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. در این روش، بیانات مقام معظم رهبری در دیدارهای سالانه با اعضای هیئت دولت‌های مختلف در بازه زمانی ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۳ جمع‌آوری و مورد بررسی قرار گرفتند. داده‌ها به صورت منظم کدگذاری و مضمون‌های اصلی استخراج شدند تا معیارهای کلیدی برای ارزیابی عملکرد دولت‌ها شناسایی گردد. یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که از مجموع بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای هیئت دولت در دوره‌های مختلف، ۳۵۹ کد اولیه استخراج گردید که پس از طبقه‌بندی داده‌ها بر پایه اشتراکات معنایی، در مجموع ۲۹ مقوله اصلی به تفکیک دولت‌ها شناسایی شدند و در نهایت مؤلفه‌های به نام‌های: بهبود اقتصادی و رفاه مردم، مدیریت و بازسازی فرهنگ ایرانی اسلامی، سیاست‌ورزی مقبول و عدالت محور، جنبش تولید علم؛ و خودسازی و مراقبه اخلاقی مسئولان، به‌عنوان معیارهای اصلی برای ارزیابی عملکرد دولت‌ها ارائه شده است. **نتیجه‌گیری:** نتایج پژوهش نشان داد چارچوب ارائه شده امکان ارزیابی نظام‌مندی را فراهم می‌کند که نه تنها می‌تواند شاخصی برای سنجش سطح کارآمدی دولت‌ها در نظر گرفته شود، بلکه تأثیر مستقیمی بر بهبود رابطه مردم با دولت و ارتقای کیفیت حکمرانی دارد به‌گونه‌ای که هر اندازه دولت‌ها به معیارهای اکتشافی در پژوهش حاضر توجه و اهتمام داشته باشند، عملکردشان از منظر حکمرانی دینی مطلوب و اثرگذار خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: جمهوری اسلامی ایران، دولت، ارزیابی عملکرد دولت، چارچوب ارزیابی عملکرد، تحلیل بیانات مقام معظم رهبری.

Email: h.gorjipour@basu.ac.ir

۱- دکتری مدیریت دولتی، پژوهشگر مدیریت، دانشگاه
بوعلی سینا، همدان، ایران

مقدمه

دولت به عنوان نهاد اصلی ساختار سیاسی و اجتماعی هر جامعه، نقش مهمی در پاسخ به چالش‌ها، سیاست‌گذاری عمومی و بهبود رفاه مردم دارد. بنابراین، ارزیابی مستمر تصمیمات و اقدامات دولت‌ها برای سنجش موفقیت یا ناکامی آن‌ها ضروری است. این ارزیابی‌ها نقاط قوت و ضعف را نشان داده و امکان تحلیل منصفانه‌تری از عملکرد دولت‌ها فراهم می‌کند و از برداشت‌های نادرست درباره ناکارآمدی جلوگیری می‌کند. از دیدگاه مقام معظم رهبری نیز، ارزیابی و خودآزمایی دولت‌ها فرصتی است تا مسئولان با نگاهی انتقادی مشکلات را شناسایی و راه‌حل بیابند (مقام معظم رهبری، ۲۰۱۶). بر پایه اهمیت موضوع؛ این پرسش مطرح می‌شود که ارزیابی عملکرد دولت‌ها باید با چه معیارهایی باشد؟ اگرچه در جمهوری اسلامی ایران مانند بسیاری از کشورها، ارزیابی عملکرد دولت ابزار کلیدی سنجش کارآمدی نظام سیاسی است و پژوهش‌هایی در حوزه‌های بخشی مانند حکمرانی اقتصادی (توکلی و همکاران، ۲۰۲۴) و سلامت (کیانی و همکاران، ۲۰۲۳) انجام شده، اما چارچوب مفهومی بومی مبتنی بر ارزش‌ها و اقتضائات ساختار سیاسی جمهوری اسلامی هنوز ناقص است. از سوی دیگر انتخاب منبع معتبر برای استخراج معیارهای ارزیابی نیز مهم است. از آنجا که مقام معظم رهبری مرجع اصلی تبیین اصول و سیاست‌های کلان کشور هستند و دیدگاه‌های ایشان بر رصد مستمر وضعیت اجرایی و رویکرد کلان‌نگر است، بیاناتشان در دیدارهای سالانه با هیئت دولت منبعی قابل اتکا برای استخراج معیارهای ارزیابی عملکرد است. بر این اساس هدف این پژوهش ارائه چارچوبی برای ارزیابی عملکرد دولت‌های جمهوری اسلامی بر پایه تحلیل بیانات مقام معظم رهبری است؛ چارچوبی که بنیان نظری و مجموعه‌ای از مؤلفه‌ها را معرفی می‌کند تا مبنایی بومی و هماهنگ با ارزش‌های جمهوری اسلامی در اختیار سیاست‌گذاران و پژوهشگران قرار گیرد.

پیشینه نظری و تجربی پژوهش

مفهوم دولت

بررسی ریشه‌های تاریخی و مفهومی واژه «دولت» نشان می‌دهد تعاریف متنوعی وجود دارد و اجماع نظری روشنی حاصل نشده است. گاهی دولت مترادف با حکومت و گاهی معادل کشور در نظر گرفته می‌شود. برای کاهش ابهام، عباراتی مانند «دولت-کشور»، «نظام سیاسی» یا «نهاد اجرایی کشور» به کار رفته است (ابوالحمد، ۲۰۰۵). در علم سیاست و حقوق عمومی، دولت از دو منظر بنیادین تحلیل شده است. در علوم سیاسی، دولت نهادی چندلایه و پویاست که متأثر از تحولات تاریخی، ساختارهای اجتماعی و نظم حقوقی جامعه است و مرجع نهایی تصمیم‌گیری سیاسی محسوب می‌شود (ترابی و فیروزفر، ۲۰۱۷). در حقوق عمومی، دولت شخصیتی حقوقی سازمان‌یافته با سه رکن اساسی قلمرو، جمعیت و حاکمیت است که صلاحیت‌ها و مسئولیت‌های مشخصی بر اساس قانون اساسی دارد و معمولاً به قوه مجریه یا هیئت حاکمه اشاره دارد که اداره امور اجرایی کشور را برعهده دارد و پاسخ‌گو به نهادهای نظارتی است (پروین و نورایی، ۲۰۲۱). با وجود تنوع تعاریف، پژوهشگران بر سه مؤلفه اساسی دولت اتفاق نظر دارند: نهادهای رسمی و سازمان‌یافته با وظایف خاص، قرارگیری در قلمرو جغرافیایی مشخص و انحصار مشروع قانون‌گذاری و

اعمال اقتدار در آن قلمرو (حسین‌پور و همکاران، ۲۰۱۹). در جمهوری اسلامی ایران، مفهوم دولت با توجه به ساختار خاص حقوقی و سیاسی کشور، عمدتاً معادل هیئت دولت یا قوه مجریه است که بر اساس قانون اساسی، مسئول تحقق اهداف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در چارچوب قوانین است (استوار سنگری، ۲۰۱۲). بنابراین، در این پژوهش، به منظور انسجام مفهومی و دقت تحلیل عملکرد دولت‌ها، دولت به معنای قوه مجریه شامل رئیس‌جمهور و هیئت دولت تعریف شده است.

کارآمدی دولت

کارآمدی مفهومی نسبی و پیچیده است که با توجه به نظام‌های ارزشی جامعه تعریف می‌شود (جبارنژاد و همکاران، ۲۰۲۲). از نظر لغوی، کارآمدی به معنای مفید بودن و خدمت‌رسانی است (دهخدا، ۱۹۹۸) و در مدیریت، اقتصاد و علوم سیاسی، به استفاده بهینه از امکانات و دستیابی به هدف‌ها با وجود موانع اشاره دارد (قبیصری و قربانی، ۲۰۱۴). کارآمدی دولت نشان‌دهنده توانایی مدیران در اداره کشور و تحقق هدف‌ها با حداکثر رضایت مردم است (جاویدی، ۲۰۲۱). مطالعه ادبیات نظری کارآمدی دولت چهار گفتمان اصلی را نشان می‌دهد. گفتمان دولت‌محور معتقد است دولت زمانی کارآمد است که اداره کشور توسط مدیران دولتی غیرسیاسی صورت گیرد. گفتمان بازارمحور بر نقش دولت در هماهنگی منابع اقتصادی تأکید دارد. در گفتمان حوزه عمومی، کارآمدی زمانی تحقق می‌یابد که عقلانیت و گسترش حوزه عمومی زمینه‌ساز تعیین خواسته‌ها و اهداف معقول باشد. همچنین در گفتمان اسلامی، دولت کارآمد دولتی است که بر اساس موازین شرعی و با مقبولیت مردمی عمل کرده و مصلحت عمومی را رعایت کند. از منظر لیبرالیسم کلاسیک، کارآمدی دولت به معنای تأمین امنیت است، اما در دولت رفاه، کارآمدی شامل کنترل اقتصاد و بازتوزیع منابع برای تأمین نیازهای شهروندان می‌شود. نظریه دولت تنظیمی نیز دولت را متعهد به حفظ کارکردهای نظامی، دفاعی و قانونی و تنظیم بازارها می‌داند. اندازه دولت نیز در تحلیل کارآمدی اهمیت دارد (دین‌پرستی، ۲۰۲۲). در نظام مردم‌سالاری دینی، مفهوم کارآمدی ابعاد خاصی دارد. برخلاف نظام‌های استبدادی، این نظام مشارکت مردم را در چارچوب ارزش‌های دینی می‌پذیرد؛ مردم در تعیین حاکم، اداره کشور و نظارت سیاسی مشارکت دارند اما محدودیت‌های شرعی را نیز رعایت می‌کنند. مطابق نظر مقام معظم رهبری، مردم‌سالاری دینی به معنای مشارکت مردم در حکومت است اما در چارچوب آموزه‌های اسلامی و اصول شریعت (خوش‌باور، ۲۰۲۰). در این نظام، کارآمدی دولت نه تنها به توانایی اداره کشور و تأمین رفاه عمومی مربوط است بلکه باید در چارچوب احکام اسلامی و اصول اخلاقی باشد. عدالت اجتماعی از شاخص‌های مهم کارآمدی است، به طوری که دولت باید منابع را عادلانه توزیع کرده، از فقر، تبعیض و فساد جلوگیری کند و تمامی اقدامات خود را با قوانین اسلامی هماهنگ سازد. همچنین حفظ توازن بین دموکراسی و احکام شرعی اهمیت دارد تا هم مشارکت مردم حفظ شود و هم اصول شرعی رعایت گردد. تعامل میان آزادی‌های فردی و محدودیت‌های دینی نیز از دیگر ابعاد کارآمدی دولت در مردم‌سالاری دینی است؛ آزادی‌های فردی باید در چارچوب شریعت اجرا شود و دولت موظف است همزمان با احترام به آزادی‌ها، اصول اخلاقی را

رعایت کند. در موارد تعارض آزادی‌های فردی با قوانین دینی، چالش‌هایی به وجود می‌آید. در مجموع، شاخص‌های کارآمدی دولت شامل توانایی تحقق اهداف، ایجاد نظم، استخراج منابع (مانند مالیات)، شکل‌دهی هویت ملی، مقررات‌گذاری و اجرای آن، توزیع عادلانه منابع و حفظ انسجام نهادی با کمترین هزینه و بیشترین بهره‌وری است (عطار و کمالی‌زاده، ۲۰۱۷).

پیشینه تجربی پژوهش

مرور منابع مرتبط نشان می‌دهد که برخی پژوهش‌ها قرابت معنایی با موضوع این مطالعه دارند. صادقی و موحدی (۲۰۲۳)، در مقاله «مبانی و شاخص‌های دولت اسلامی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای»، شاخص‌هایی چون جهت‌گیری ارزشی، هویت اسلامی، مردم‌سالاری دینی، عدالت‌محوری، قانون‌گرایی، علم‌محوری، ظلم‌ستیزی و سلامت اقتصادی را با الگوی دولت نبوی و علوی مطرح کرده‌اند. امیدوی و یوسفوند (۲۰۲۲)، در مقاله‌ای با عنوان «الگوی مدیریتی انقلابی»، مؤلفه‌های اعتقادی، سیاسی، شخصیتی و اقتصادی را عامل تعالی جامعه اسلامی دانسته‌اند. ملائی و بهروزی لک (۲۰۲۲)، نیز در پژوهش خود، تحقق دولت اسلامی را نیازمند الزامات ساختاری و کارگزاری منطبق با منابع اسلامی معرفی کرده‌اند. ابراهیمی و همکاران (۲۰۲۲)، با بررسی مؤلفه‌های کارآمدی دولت از منظر آموزه‌های اسلامی، بر اهمیت عقلانیت، عدالت، کرامت انسانی، مسئولیت‌پذیری و ساده‌زیستی در ارتقای کارآمدی سیاسی تأکید دارند. جاویدی (۲۰۲۱)، در مقاله‌ای با عنوان «الگوی کارآمدی دولت اسلامی»، به نقش مشروعیت الهی، اجرای قوانین اسلامی و تعامل صحیح دولت و مردم همراه با ویژگی‌های اخلاقی مدیران اشاره می‌کند. حسین‌پور و همکاران (۲۰۱۹)، نیز در زمینه خط‌مشی‌گذاری اسلامی، مؤلفه‌هایی چون ارزش‌مداری، منافع عمومی، آینده‌نگری، اخلاق‌محوری، شفافیت و انطباق خط‌مشی‌ها با نیازهای مردم را برشمرده‌اند. خداپرست و موسوی‌خو (۲۰۱۸)، سلامت اعتقادی، عدالت، قانون‌گرایی و نفی سلطه را از مبانی دولت اسلامی معرفی کردند. ترابی و فیروزفر (۲۰۱۷)، نیز در مقاله‌ای، ویژگی‌هایی چون ایمان، عقلانیت، عدالت‌خواهی، استقلال، سلامت اخلاقی، ساده‌زیستی، و قانون‌گرایی را شاخص‌های دولت کارآمد از منظر مقام معظم رهبری عنوان کرده‌اند. با وجود آن‌که در برخی پژوهش‌های پیشین معیارهایی برای سنجش کارآمدی یا ترسیم الگوی دولت اسلامی ارائه شده است، پژوهش حاضر با تمرکز ویژه بر عملکرد قوه مجریه و تحلیل مستقیم بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با هیئت دولت‌ها، رویکردی متمایز اتخاذ کرده است. در گام نخست، این پژوهش معیارهای اختصاصی ارزیابی را برای هر دولت به‌صورت مستقل استخراج می‌نماید؛ و در گام بعد، با تجمیع این معیارها، چارچوبی واحد و منسجم برای ارزیابی عملکرد دولت‌ها و سنجش فاصله وضع موجود با وضع مطلوب طراحی می‌کند. همین دو مرحله‌ی تلفیقی، وجه تمایز اصلی این پژوهش با مطالعات پیشین محسوب می‌شود.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر ماهیت کیفی و از نظر هدف کاربردی است. داده‌های مورد نیاز پژوهش از جامعه هدف که شامل بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای هیئت دولت‌ها در جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۳ جمع‌آوری شده است. برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده گردید؛ روشی که به‌طور خاص برای شناسایی، سازمان‌دهی و تفسیر الگوهای معنایی در داده‌های متنی مناسب است و امکان کشف مضامین آشکار و پنهان در گفتار و نوشتار را فراهم می‌کند. انتخاب این روش به این دلیل انجام شد که ماهیت داده‌ها متنی و گسترده بوده و تحلیل مضمون ابزاری کارآمد برای بررسی نظام‌مند چنین داده‌هایی محسوب می‌شود. علاوه بر این، انعطاف‌پذیری بالای این روش امکان می‌دهد پژوهشگر نه تنها به جنبه‌های صریح و مستقیم بیانات توجه کند، بلکه لایه‌های ضمنی و مفاهیم پنهان موجود در آن‌ها را نیز شناسایی نماید. همچنین، تحلیل مضمون این قابلیت را دارد که مفاهیم پراکنده در متن را به‌صورت ساختاریافته و در قالب مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و در نهایت مضامین فراگیر دسته‌بندی کند و چارچوبی نظری و منسجم برای تحلیل فراهم سازد. فرایند تحلیل مضمون در این پژوهش بر اساس الگوی براون و کلارک^۱ (۲۰۰۶) انجام پذیرفت. بدین ترتیب، در مرحله نخست داده‌ها به‌صورت کامل مطالعه و بررسی شدند تا پژوهشگر با محتوای آنها آشنا شود. سپس کدهای اولیه‌ای که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم به عملکرد دولت‌ها و وظایف مسئولان اشاره داشتند، از متن استخراج گردید. در مرحله بعد، مضامین پایه از دل کدها شناسایی شدند و با توجه به شباهت‌ها و قرابت‌های معنایی، مورد بازبینی و دسته‌بندی قرار گرفتند تا مضامین سازمان‌دهنده که نقش واسطه میان داده‌های جزئی و موضوعات کلان را ایفا می‌کنند، شکل گیرند. در نهایت، مضامین سازمان‌دهنده تحت عناوین کلی‌تر و انتزاعی‌تری سامان یافتند و در قالب مضامین فراگیر طبقه‌بندی شدند. این مضامین فراگیر معیارهای کلان و اصلی برای ارزیابی عملکرد دولت‌ها از منظر مقام معظم رهبری را تشکیل داده و محورهای کلیدی تحلیل در این پژوهش به شمار می‌روند. برای ارتقای اعتبار و روایی یافته‌ها، مضامین استخراج شده توسط دو متخصص حوزه سیاست‌گذاری عمومی و مدیریت دولتی بازبینی و اعتبارسنجی شدند و همچنین با رعایت اصولی مانند مشارکت مستمر پژوهشگر، تطابق داده‌ها با شواهد متنی، شفافیت در کدگذاری و مستندسازی مراحل تحلیل، تلاش شد روایی و پایایی پژوهش تضمین شود و مسیر تحلیل به گونه‌ای طراحی شود که توسط پژوهشگران دیگر قابل بازتولید باشد.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش، به منظور پاسخ به این سؤال که چارچوب ارزیابی کارآمدی دولت‌ها بر اساس بیانات مقام معظم رهبری چیست، بیانات ایشان در دیدار با دولت‌های مختلف تحلیل شد. پس از استخراج کدهای اولیه

و مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده شناسایی و معرفی شدند که در ادامه به تفکیک هر دوره برای دولت‌ها ارائه شده است.

یافته‌ها به تفکیک دولت‌ها

یافته‌های مضمون‌محور بیانات مقام معظم رهبری در دولت‌های پنجم و ششم (سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۶) با بررسی بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دولت‌های پنجم و ششم (دولت سازندگی)، ۵۲ مضمون پایه شناسایی شد که در قالب ۵ مضمون سازمان‌دهنده شامل «ارتقاء معیشت مردم»، «مباشرت مردم در کار دولت»، «ارتقاء عدالت اجتماعی»، «ایجاد خودباوری و اعتماد ملی» و «تمرکز بر خودسازی اخلاقی» دسته‌بندی شدند. نمونه‌ای از مضامین استخراج‌شده در جدول شماره (۱) ارائه شده است.

جدول ۱: نمونه‌ی برخی از مضامین استخراج‌شده در دولت‌های پنجم و ششم جمهوری اسلامی ایران

تاریخ دیدار با اعضای هیئت دولت	کدهای اولیه استخراج شده از بیانات مقام معظم رهبری	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده
۱۳۷۰/۶/۳۰	مهم‌ترین مسئله دستگاه ما و نظام جمهوری همان چیزی است که همه‌ی ما به آن معتقدیم و بارها گفته‌ایم؛ یعنی کوشش برای رفع فقر و محرومیت در جامعه، حمایت و کمک به طبقات مستضعف و محروم	رفع فقر و محرومیت‌زدایی	ارتقاء معیشت مردم
۱۳۷۲/۶/۳	واقعاً یکی از آرزوهایم این است: نگاه به مناطق محروم و طبقات مستضعف کشور و آن مناطقی که مورد بی‌مهری دستگاه‌های طاغوتی در گذشته قرار گرفته‌اند. این از جمله کارهای بسیار لازم و واجب است.	رسیدگی به طبقات مستضعف	
۱۳۷۴/۶/۸	تثبیت نرخ ارز و جلوگیری از قاچاق و مبارزه‌ی جدی با قاچاقچیان - چه قاچاق کالاها و چه قاچاق ارز - نیز تأثیر زیادی در زندگی مردم داشته است.	تثبیت نرخ ارز و مبارزه با قاچاق	
۱۳۷۵/۶/۸	مسئله تورم، باید به شکلی حل شود. قدرت پول ملی، بایستی به تدبیر هرچه تمام‌تر، با دنبال‌گیری و تلاش هر چه بیشتر، تأمین شود.	مهار تورم و حفظ ارزش پول ملی	
۱۳۷۵/۶/۸	ما به‌صورت یک اصل، از اوایل انقلاب، روی مشارکت مردم تکیه کردیم. امام رضوان‌الله تعالی علیه، مکرراً در مکرر، درباره‌ی مشارکت‌دادن مردم، توصیه می‌کردند و حرف می‌زدند	مشارکت‌دادن مردم در کارها	مباشرت مردم در دولت

	سهمیم بودن مردم در کارها	یک اصل هم هست که مردم بایستی در کارهای دولت، سهمیم، شریک، همکار و مباشر کار باشند.	
	توجه به مردم در کارها	دولت جمهوری اسلامی با دو عامل ارتباط واقعی با خدا و توجه مردم دارای یک اقتدار حقیقی است	۱۳۷۴/۶/۸
	اقامه حق	حکومت معنایش این است که انسان حقی را احقاق کند؛ عدل را بر پا بدارد	۱۳۷۲/۶/۳
ارتقاء عدالت اجتماعی	رعایت عدالت میان مردم	نوع دخالت مردم، نباید منجر به این شود که بعضی از قشرهای مردم یا بعضی از افراد زرنگ در میان مردم، سودهای کلان و بادآورده ببرند؛ در حالی که عده‌ی دیگری از مردم، در اولیات زندگی دربمانند.	۱۳۷۵/۶/۸
	توزیع عادلانه ثروت	حتماً باید توجه کنید که از قبل امکانات و موجودی دولت - که متعلق به همه‌ی مردم است - این‌طور نشود که ثروت‌های بادآورده‌ای به وجود آید و در مقابل، همچنان که لازمه‌ی وجود ثروت بادآورده در کشور است، عده‌ای محروم بمانند	
	برخورداري عادلانه از امکانات	وجود امکانات بیش از حد در اختیار یک جمع معدود، نخواهد گذاشت که تولیدات و امکانات کشور، در دسترس بقیه مردم قرار گیرد.	
	تعادل در توزیع امکانات و مبارزه با فساد	تمتع قشرهای مختلف مردم از امکانات کشور، باید متعادل باشد. یکی از وظایف امروز آقایان مبارزه با فساد است	
ایجاد خودباوری و اعتماد ملی	استفاده از نیروهای انقلابی	آن‌هایی که تعیین‌کننده‌اند، راه را مشخص می‌کنند و بخصوص، در سطوح بالای مدیریت و نیز کارشناسی‌هایی که خط‌دهنده هستند، باید افرادی باشند با روحیه انقلابی و اسلامی عمیق.	۱۳۷۲/۶/۳
	استفاده از توان داخلی	تا آنجا که می‌توانید به نیروهای داخلی تکیه کنید. وقتی نظامی دارای اقتدار و استحکام حقیقی است و به دیگران اتکا ندارد و قدرت و موجودیت و مشروعیتش را از خارج از وجود خود به دست نمی‌آورد، به موفقیت می‌رسد	۱۳۷۴/۶/۸
	عدم توجه به نظر بیگانگان	نگاه نکنید که دیگران درباره شما و کشور و مسئولان و برنامه‌های کشور چه می‌گویند. نگاه کنید که چه چیزی موردنیاز است و بایستی آن را انجام دهید.	۱۳۷۵/۶/۸
	افزایش اعتمادبه‌نفس جوانان	باید سعی کنیم که دانش‌آموزان ما از دوران مدرسه و دانشجویان ما و کسانی که تازه‌وارد کار شدند، روح اعتماد به	

		نفس را و این که می‌توان با تحلیل‌ها و انگیزه‌ها و فهم خودی از مسائل کشور، آن مسائل را حل کرد، حفظ و تقویت کنند.	
	ارتقاء تولید داخلی	کاری کنید که ما بتوانیم از تنوع در تولید اقتصادی و صادرات و استفاده‌ی داخلی کشور برخوردار باشیم	
خودسازی اخلاقی	متذکر شدن به اخلاق	شما دائم باید خودتان را متذکر نگه‌دارید. ترتیبی بدهید که متذکر بمانید. به روایات اخلاقی مراجعه کنید	۱۳۷۲/۶/۳
	حضور متدینین در امور	در محیط وزارتخانه، جو حزب‌اللهی را غالب کنید باید آدم‌های متدین بر سرنوشت تشکیلات حاکم باشند	
	ترجیح منافع مردم بر منافع خود	در هر کاری آنچه را که فکر می‌کنید تکلیف الهی است، عمل کنید. اگر تکلیف الهی با خواسته‌های شخصی معارض شد، خواسته شخصی را کنار بگذارید.	۱۳۷۴/۶/۸
	دوری از خصلت اشرافی‌گری	خوی و خصلت مردمی دارید و خودتان جزو قشرهای متوسط مردمید و خوی اشرافی و کناره‌جویی از مردم و دوری از آن‌ها را ندارید	۱۳۷۵/۶/۸

یافته‌های مضمون‌محور بیانات مقام معظم رهبری در دولت‌های هفتم و هشتم (سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴) با بررسی بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دولت‌های هفتم و هشتم (دولت اصلاحات)، ۱۱۲ مضمون پایه شناسایی شد که در قالب ۶ مضمون سازمان‌دهنده شامل «الزام به قانون‌گرایی»، «آرامش سیاسی»، «حفظ هویت ملی اسلامی»، «ارتقاء اشتغال و تولید»، «امید و اعتمادآفرینی (اطلاع‌رسانی خدمات به مردم)» و «تمرکز بر خودسازی اخلاقی» دسته‌بندی شدند. نمونه‌ای از مضامین استخراج‌شده در جدول شماره (۲) ارائه شده است.

جدول ۲: نمونه‌ی برخی از مضامین استخراج شده در دولت‌های هفتم و هشتم جمهوری اسلامی ایران

مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه	کدهای اولیه استخراج شده از بیانات مقام معظم رهبری	تاریخ دیدار با اعضای هیئت دولت
پایبندی به قوانین	قانون‌مندی	شما آقایان، حیل قانون را هم منع کنید و جلوش را بگیرید. مواظب باشید کسانی که می‌خواهند از قانون بگریزند، شما را به این دام نیندازند	۱۳۷۶/۶/۲
	اهتمام به سیاست‌های تدوینی	لیکن توجه داشته باشید که در خلال این برنامه‌ریزی، سیاست‌هایی که از این مراحل گوناگون گذشته، دقیقاً رعایت شود.	۱۳۷۸/۶/۲

	اعتقاد به قانون	دولت کریمه، دولتی است که عزیز و سربلند و دارای اعتقاد راسخ به آن راهی است که قانون اساسی و وظایف و سیاست‌های نظام در مقابل او گذاشته است	۱۳۸۰/۶/۵
	قانون‌گریزی	استخدام‌های بی‌ضابطه وابستگان و تنظیم اسناد صوری را هم به ما گزارش کرده‌اند	
	ملاک قانونی در کارها	پس باید یک اساس منطقی قانونی وجود داشته باشد که ملاک هم قانون است	۱۳۸۱/۶/۴
آرامش و ثبات سیاسی	هماهنگی درون قوا	انسجام و هماهنگی دولت است و پرهیز از این که بخشی از دولت، بخش دیگر را تضعیف کند. این مجموعه شما باید واحد باشد	۱۳۷۸/۶/۲
	پرهیز از تنش سیاسی	گاهی بعضی از اعضای دولت یک کلمه حرف می‌زنند یا موضعی اتخاذ می‌کنند، بعد می‌بینید که یک مسئله سیاسی در کشور درست می‌شود.	۱۳۸۰/۶/۵
	گسترش همکاری بین قوا	می‌شود با تفاهم بین قوا، گفتگوی بین مسئولان قوا و تنظیم صمیمانه و واقعی روابط - نه تنظیم شکلی و برای از سرباز کردن آنچه در قانون اساسی آمده - موانع را برطرف کرد.	۱۳۸۱/۶/۴
	پرهیز از مجادلات سیاسی	این مجادلات، فضای سیاسی کشور را زهرآگین می‌کند و تنفس در آن، مردم را از لحاظ روحی افسرده و بیمار می‌سازد و طبیعی است که در علاقه‌شان به نظام، کشور و مسئولان اثر می‌گذارد	۱۳۸۲/۶/۵
حفظ هویت ملی اسلامی	حفظ عزت ملی	در ارتباطات دیپلماتی ما، باید بر این استقلال و بر این عزت اجتماعی تکیه شود	۱۳۷۷/۶/۲
	حفظ اسلامیت جمهوری	من به شما عرض کنم، در کشور ما اگر قرار شد مردم سالاری‌ای وجود داشته باشد و حاکمیت در دست مردم باشد، جز در سایه اسلام و جمهوری اسلامی این کار ممکن نیست	۱۳۸۰/۶/۵
	حفظ هویت ملی و اسلامی	این توفیقاتی که امروز چه در زمینه فناوری، چه در زمینه ساخت‌های زیربنایی و اساسی برای آینده کشور و چه در زمینه رشد علمی در زمینه‌های گوناگون ملاحظه می‌کنید، در سایه تلاش هویت ملی و اسلامی خودمان توانسته‌ایم به‌دست آوریم. این را باید ادامه داد	۱۳۸۲/۶/۵
ارتقا رتبه تولید و اشتغال	ساماندهی اقتصادی	طرح ساماندهی اقتصادی. این را باید از صورت یک نوشته و یک تصمیم خارج کنید و راه‌های عملی آن را با قوت و با ایمان کامل به لزوم و وظیفه بودن این کار، مشخص نمایید	۱۳۷۷/۶/۲

	افزایش درآمد ملی	ما باید درآمدهای درونی را افزایش دهیم.	
	مسئله اشتغال و تورم	اولویت‌ها، مسئله اشتغال، مسئله ارزش پولی ملی، مسئله متوقف کردن تورم و یا کاهش آن در حد ممکن، مسئله رکود اقتصادی و فعال کردن کشور است.	۱۳۷۸/۶/۲
	اهتمام به مسئله اشتغال	کاری کنید که وقتی دوره چهارساله دولت دوم آقای خاتمی تمام شد، دولت بیاید بگوید که من نسبت اشتغال را از این مقدار به این مقدار آورده‌ام.	۱۳۸۰/۶/۵
	رفع فقر	اصلاحات واقعی در کشور، مبارزه با فقر و فساد و تبعیض است.	۱۳۸۱/۶/۴
	مسئله افزایش تولید	نکته دیگر این است که در زمینه‌های کار اقتصادی، عمده تلاش را باید روی تولید برد. اساس مسئله، تولید است.	۱۳۸۲/۶/۵
امید و اعتمادآفرینی	راضی نگه داشتن مردم	گیرم که چند صبحی، ما در فلان سیاستی که اعمال کردیم و فلان کاری که اجرا نمودیم، چهار نفر از گروه‌های خاص یا گروه‌های پولی و مالی را هم از خودمان راضی کردیم؛ اما اگر خدای ناکرده با این کار، مردم را ناراضی کرده باشیم، این ناراضی مردم مثل توفانی می‌آید و همه‌ی این‌ها را درمی‌نوردد. این، هیچ ارزشی ندارد	۱۳۷۶/۶/۲
	اطلاع‌رسانی فعالیت‌های دولت	چون شما با مردم حرف کم می‌زنید، شاید خیلی از آن‌ها موفقیت‌هایتان را در بخش‌های مختلف ندانند؛ لیکن ما و کسانی که دستشان در کار است، می‌دانند که شما کارهای خوب و مفید فراوانی انجام داده‌اید	۱۳۷۸/۶/۲
		تفصیل و تشریح این گزارش‌ها و ارائه اطلاعات دقیق و آمارهای صحیح به افکار عمومی، بسیار مفید و کار لازمی است	۱۳۸۱/۶/۴
		همین مطالبی که آقایان در این جلسه گفتند، خیلی خوب است که به نحو مناسبی منتقل و منعکس شود تا مردم بدانند که مسئولانی که در مسئولیت‌های بالای دولت قرار دارند، چه حجم عظیمی از کارها را انجام می‌دهند.	۱۳۸۲/۶/۵
	حرف و عمل یکسان مسئولین	نصیحت اول من این است که دولت را، دولت کار و عمل قرار دهید	۱۳۸۰/۶/۵
	افزایش نشاط و امید	در درون تشکیلات خود به مدیرانی که زیردست شما هستند، نشاط و امید بدهید و آن‌ها را وادار کنید کار را زیاد کنند	۱۳۸۱/۶/۴

۱۳۸۳/۶/۵	سعی کنید مردم را به آینده نظام و بهبود وضعیت خودشان امیدوار و به دلسوزی خودتان هم نسبت به آن‌ها مطمئن کنید	ایجاد امید در جامعه	
۱۳۷۷/۶/۲	کار را با اخلاص و برای خدا انجام دهید؛ چون کار شما برای اداره یک کشور اسلامی است و این آن چیزی است که خداوند متعال بزرگ‌ترین عبادت‌ها را در این حد نمی‌شناسد	کار خالصانه	خودسازی اخلاقی
۱۳۸۰/۶/۵	از جمله چیزهایی که روند حرکت به سمت عدالت را در جامعه کند می‌کند، نمود اشرافی‌گری در مسئولان بالای کشور است؛ از این اجتناب کنید.	پرهیز از اشرافی‌گری	
۱۳۸۱/۶/۴	یک شخص یا یک باند سودجو وارد میدان شود و همه یا بخش مهمی از چیزی را که شما به عنوان سرمایه ملی می‌خواهید استحصال کنید و به سود کشور به کار برزید، بمکد و از بین ببرد و به سود خودش استحصال و مصادره کند.	مبارزه جدی با فساد	
۱۳۸۲/۶/۵	دنایای آباد دور از عدالت و دور از معنویت به درد نمی‌خورد.	ارتقا معنویت	

یافته‌های مضمون‌محور بیانات مقام معظم رهبری در دولت‌های نهم و دهم (سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲)

با بررسی بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دولت‌های نهم و دهم (دولت خدمت)، ۸۵ زیرمقوله شناسایی شد که در قالب ۸ مضمون سازمان‌دهنده شامل «اهتمام به قوانین بالادستی»، «تمرکز بر اقتصاد مقاومتی»، «ارتقاء عدالت با پیوست معنویت»، «دیپلماسی انقلابی»، «نهضت رشد و پیشرفت علمی»، «تقویت فرهنگ ملی اسلامی»، «تصمیم‌گیری مقبول» و «تمرکز بر خودسازی اخلاقی» دسته‌بندی شدند. نمونه‌ای از مضامین استخراج‌شده در جدول شماره (۳) ارائه شده است.

جدول ۳: نمونه‌ی برخی از مضامین استخراج شده در دولت‌های نهم و دهم جمهوری اسلامی ایران

تاریخ دیدار با اعضای هیئت دولت	کدهای اولیه استخراج شده از بیانات مقام معظم رهبری	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده
۱۳۸۵/۶/۶	این سند چشم‌انداز، مسئله‌ی مهمی است. نباید هم تصور شود که این سند یا سیاست‌های کلی را کسانی نشسته‌اند و دارند تنظیم می‌کنند؛ نه	توجه به سند چشم‌انداز	اهتمام به قوانین بالادستی
۱۳۸۶/۶/۴	سند چشم‌انداز، یک مسئله‌ی فرا دولتی است؛ مال این دولت و آن دولت و این سیاست و آن سیاست و این جریان و آن جریان نیست		
۱۳۸۷/۶/۲	سند چشم‌انداز را هیچ نیابستی مورد غفلت قرارداد. این حقیقتاً یک سند واقعی و یک نقشه‌ی راه حقیقی است		

		این چشم‌انداز هدف‌گذاری شده است، یک سند بالادستی است؛ باید ما این را حتماً رعایت کنیم	۱۳۹۰/۶/۶
تمرکز بر اقتصاد مقاومتی	هدفمندی یارانه‌ها	همین مسئله‌ی هدفمندکردن یارانه‌ها، واقعاً چیز خیلی مهمی است	۱۳۸۷/۶/۲
	حمایت از تولید	یک رکن دیگر اقتصاد مقاومتی، حمایت از تولید ملی است؛	۱۳۹۱/۶/۲
	اقتصاد دانش‌بنیان	این بخش شرکت‌های دانش‌بنیان و فعالیت‌های اقتصادی دانش‌بنیان خیلی جاده‌ی باز و امیدبخشی است	
	مدیریت مصرف	مصرف هم باید مدیریت شود. این قضیه‌ی اسراف و زیاده‌روی، قضیه‌ی مهمی در کشور است.	
	خصوصی‌سازی	اقتصاد مقاومتی شرایطی دارد، ارکانی دارد؛ یکی از بخش‌هایش همین تکیه‌ی به مردم است؛ همین سیاست‌های اصل ۴۴ با تأکید و اهتمام و دقت و وسواس هرچه بیشتر باید دنبال شود؛ این جزو کارهای اساسی شماست	
		باز از جمله چیزهایی که ما در باب مسائل اقتصادی رویش تکیه می‌کنیم و به‌عنوان توصیه‌ی جزمی مطرح می‌کنیم، مسئله‌ی سیاست‌های اصل ۴۴ است	۱۳۸۹/۶/۸
	خودکفائی	همین تحریم‌ها موجب شد که در بسیاری از چیزهایی که خودکفائی نداشتیم، به خودکفائی برسیم	۱۳۹۰/۶/۶
ارتقا عدالت با معنویت و عقلانیت	عدالت‌محوری برنامه‌ها	عدالت را واقعاً محور همه‌ی برنامه‌ریزی‌های خودتان قرار دهید و ببینید در بخش‌های مختلف چگونه می‌شود آن را تأمین کنید	۱۳۸۴/۶/۸
	عدالت اقتصادی	از مسئله‌ی عدالت دست برندارید؛ این قضیه‌ی عدالت را دنبال کنید	۱۳۸۸/۶/۱۶
	عدالت با پیوست	همین مسئله‌ی عدالت اقتصادی و عدم توزیع عادلانه‌ی ثروت عمومی و درآمد عمومی ملی بین آحاد جامعه است که نمونه‌های فراوانی دارد که زیاد است و یکی‌اش همین یارانه‌هاست که ما خودمان یارانه می‌دهیم	
دیپلماسی انقلابی	منفعل‌نشدن در برابر بیگانه	در عدالت، هم عقلانیت بایستی موردتوجه باشد، هم معنویت. این را ما قبلاً هم عرض کرده‌ایم. اگر معنویت باعدالت همراه نباشد، عدالت می‌شود یک شعار توخالی	۱۳۸۶/۶/۴
	طرد غرب‌زدگی	به نظر من خیلی مهم است که در تعامل با دنیا، انسان جای خودش را بداند، خواست خودش را بداند، نیرو و قدرت خودش را بداند و بداند که باید چه کار کند.	۱۳۸۷/۶/۲

	روحیه انقلابی	دیپلماسی ما باید با روحیه‌ی انقلاب همراه باشد	۱۳۹۱/۶/۲
رشد و پیشرفت علمی	پیشرفت علمی	هیچ کشوری - از جمله کشور ما نخواهد توانست به آرزوهای ملی و بزرگ خود دست پیدا کند، مگر آن وقتی که در مسابقه‌ی علمی بتواند یک جایگاه و رتبه‌ای پیدا کند	۱۳۸۶/۶/۴
	اهتمام به علم	از جمله‌ی شاخصه‌های مهم اصول‌گرایی، یکی «اهتمام به علم و پیشرفت علمی» است	۱۳۸۵/۶/۶
تقویت فرهنگ ملی اسلامی	افزایش غرور ملی	عزت ملی و آنچه را که امروز به آن غرور ملی گفته می‌شود - البته تعبیر «غرور» باتوجه به معنای لغوی‌اش خیلی رسا نیست، اما رایج است - باید در ملت تقویت کرد تا احساس عزت و توانایی کند	۱۳۸۴/۶/۸
	پایبندی به ارزش‌ها	اولاً مسئله‌ی پایبندی به اصول و ارزش‌هاست که خیلی شاخص مهمی است	۱۳۸۶/۶/۴
	مظلومیت فرهنگ	از بخش فرهنگ رفع مظلومیت کنید. بخش فرهنگ انصافاً بخش مظلومی است	۱۳۸۶/۶/۴
	تولید محتوا	بنابراین، در کار فرهنگی باید دنبال چه باشیم؟ دنبال تولیدات	۱۳۸۹/۶/۸
	جهت‌گیری انقلابی و اسلامی	با ملاحظه‌ی جهت‌گیری‌های انقلابی و اسلامی. در زمینه‌ی فرهنگ، دچار رو درباستی نشوید	۱۳۹۰/۶/۶
تصمیم‌گیری مقبول	خردگرایی	خردگرایی و تدبیر و حکمت در تصمیم‌گیری و عمل، این جزو مسائلی است که حتماً به آن احتیاج دارید	۱۳۸۵/۶/۶
	عدم شتاب‌زدگی	مواظب باشید در تصمیم‌گیری‌ها و نوع کارها، شتاب‌زدگی پیش نیاید و دست‌پاچه‌مان نکنند	۱۳۸۸/۶/۱۶
		در طرح‌های اقتصادی مراقب باشیم - این، دنباله‌ی همین مسئله‌ی حل مشکلات اقتصادی مردم است - که شتاب‌زدگی گریبان‌گیر دولت نشود	
	نظر کارشناسی	باید روی مسئله فکر کنید، مطالعه کنید و عقبه‌ی کارشناسی دستگاه و وزارت خودتان را به کمک این چیزی که می‌خواهید به‌عنوان مصوبه توی هیئت دولت دربیاید، بیاورید	۱۳۸۹/۶/۸
	احساس اشتراک	باید تمرکز در تصمیم‌گیری باشد؛ منتها توجه کنید که این تمرکز در تصمیم‌گیری، معنایش تمرکز تصمیم‌گیری در دولت است؛ یعنی همه‌ی افرادی که در بخش‌های مختلف دولت با آقای رئیس‌جمهور همکاری می‌کنند، باید مسئولیت مشترک احساس کنند - یعنی هماهنگی کنند	۱۳۹۱/۶/۲
	مبارزه با فساد	مبارزه با فساد، یکی دیگر از وظایف بسیار مهم است.	۱۳۸۴/۶/۸

خودسازی اخلاقی	ساده‌زیستی	یک‌وقت هست که ما جلوی چشم مردم یک مانور اشرافی‌گری می‌دهیم؛ این دیگر مباح و مکروه ندارد؛ همه‌اش حرام است	۱۳۹۱/۶/۲
		یکی از عوامل گرایش مردم به دولت، همین‌هاست مسئله‌ی ساده‌زیستی، دور بودن مسئولان از تجمل	

یافته‌های مضمون‌محور بیانات مقام معظم رهبری در دولت‌های یازدهم و دوازدهم (سال ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰) با بررسی بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دولت‌های یازدهم و دوازدهم (دولت تدبیر و امید)، ۷۵ مضمون پایه شناسایی شد که در قالب ۵ مضمون سازمان‌دهنده شامل «گفتمان‌سازی اقتصاد مقاومتی»، «مدیریت فرهنگی»، «تقویت نهضت تولید و شتاب علمی»، «درون‌نگری» و «خودسازی اخلاقی» دسته‌بندی شدند. نمونه‌ای از مضامین استخراج‌شده در جدول شماره (۴) ارائه شده است.

جدول ۴: نمونه‌ی برخی از مضامین استخراج شده در دولت‌های یازدهم و دوازدهم جمهوری اسلامی ایران

مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه	کدهای اولیه استخراج شده از بیانات مقام معظم رهبری	تاریخ دیدار با اعضای هیئت دولت
اقتصاد مقاومتی	حمایت از تولید ملی	تحرك بخشیدن به تولید ملی. این‌ها مسائل اساسی اقتصاد ما است؛ باید به این‌ها توجه یکنید	۱۳۹۲/۶/۶
	اقتصاد دانش‌بنیان	روی شرکت‌های دانش‌بنیان - که حالا گزارش داده شد و خوب بود - حتماً باید تکیه بشود	۱۳۹۴/۶/۴
	خودکفایی	آن چیزی که ما از ایشان و از مجموعه توقع داریم، این است که در تولید محصولات حیاتی باید خودکفایی به وجود بیاید؛	۱۳۹۵/۶/۳
	کار جهشی	در اقتصاد مقاومتی آن چیزی که مورد انتظار است، یک کار جهشی است	۱۳۹۷/۶/۷
	صادرات غیرنفتی و کاهش واردات	امیدواریم ان‌شاءالله این روند افزایش صادرات غیرنفتی و کاهش واردات، تا آخر سال ادامه پیدا کند	۱۳۹۸/۵/۳۰
	حمایت از خصوصی‌سازی	یکی از مسائل مهم اقتصادی ما، ظرفیت بخش خصوصی است؛ ما از ظرفیت بخش خصوصی استفاده نمی‌کنیم	
	اقتصاد بدون نفت	یک راه درآمد راحتی است که نفت را از چاه بکشیم بیرون و برویم به یک قیمتی بفروشیم؛ یک درآمد مفت و آسان! از اوّل -از دوره‌های قبل - به این شیوه عادت کرده‌ایم؛ این به ضرر ما تمام شده، واقعاً به ضرر ما تمام‌شده	

	مبارزه با قاچاق	یکی از موانع مسئله‌ی قاچاق است. جلوگیری از قاچاق به عهده‌ی خود ما است؛ این را دیگر نمی‌شود انسان از دیگری توقّع داشته باشد	۱۳۹۹/۶/۲
مدیریت فرهنگی	تولیدات فرهنگی منطبق با دین	دو کار اساسی و اصلی [در مسائل فرهنگی] است که باید انجام بگیرد؛ یکی تولیدات فرهنگی سالم در زمینه‌های مختلف، و یکی جلوگیری از تولیدهای مضر و به اصطلاح متاع و کالای مضر فرهنگی	۱۳۹۴/۶/۴
		ما در زمینه‌ی فرهنگ، هم در مورد آفند ضعیف عمل می‌کنیم، هم در مورد پدافند ضعیف عمل می‌کنیم؛ به نظر من بایست در این زمینه‌ها کارکرد فرهنگ با جوهر دین، با جوهر انقلاب، اساس کارهای ما است	۱۳۹۵/۶/۳
	حکمرانی مجازی	ما معتقد به بستن فضای فرهنگی کشور نیستیم؛ اما با ولنگاری فرهنگی به‌شدت مخالفیم	۱۳۹۸/۵/۳۰
		فضای مجازی یک چیزی نیست که آدم بتواند مثل یک آب روانی هر جور که می‌خواهد استفاده بکند؛ دیگران دارند این آب را به یک سمتی که خودشان می‌خواهند هدایت می‌کنند و فضا را مدیریت می‌کنند	۱۳۹۹/۶/۲
تقویت نهضت تولید و شتاب علمی	رشد و شتاب علمی	ما باید بتوانیم در زمینه‌ی علم، اولاً نگذاریم حرکت پرشتابی که امروز وجود دارد، مطلقاً کند بشود، بخصوص دولت باید به آن اهتمام بکند	۱۳۹۲/۶/۶
	گسترش پارک علم و فناوری	یکی از بهترین راه‌های اشتغال، همین پارک‌های علم و فناوری و همین واردکردن دانشجویان به فناوری‌های قابل تبدیل به ثروت است	۱۳۹۴/۶/۴
	تولید علم	روی مسئله‌ی گفتمان تولید علم و پیشرفت علمی و همین جنبش نرم‌افزاری و شتاب رشد، تکیه کنید	۱۳۹۵/۶/۳
	ارتباط صنعت با دانشگاه	آقا! شما خودت فارغ‌التحصیل این دانشگاه امیرکبیر هستی، از اینجا تا دانشگاه امیرکبیر یک قدم راه است، بروید آنجا بنشینید با این‌ها صحبت بکنید تا برایتان تولید کنند	۱۳۹۷/۶/۷
درون‌نگری و اتکا به ظرفیت داخلی	تکیه بر ظرفیت داخلی	یک شاخص دیگر هم عرض بکنیم، این بخش را من دیگر ادامه ندهم بیشتر از این؛ تکیه به ظرفیت درون‌زای کشور است؛ نگاهمان به بیرون نباشد	۱۳۹۲/۶/۶
	معطل نگه‌نداشتن کشور	در مسائل اقتصادی کشور، اقتصاد کشور را مطلقاً به تحولات خارجی نباید پیوند زد؛ یعنی شما برنامه‌ریزی اقتصادی را مطلقاً	۱۳۹۹/۶/۲

		موکول و منوط نکنید به اینکه تحریم‌ها برطرف بشود، یا کاهش پیدا کند	
خودسازی اخلاقی	سلامت اعتقادی	یکی از چیزهایی که من بر روی آن تکیه می‌کنم در این زمینه‌ی اعتقاد و نگاه قلبی و گرایش قلبی، مسئله‌ی اعتماد به خدای متعال است، اعتماد به وعده‌های الهی است	۱۳۹۲/۶/۶
	مبارزه با فساد	منصب حکومتی، جایگاه قدرت و منابع مالی است؛ وسوسه‌ها در اینجا انسان را راحت نمی‌گذارد	
	صداقت با مردم	لحن صادقانه و لحن حاکی از واقع‌نگری و واقع‌گرایی، مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهد	۱۳۹۵/۶/۳

یافته‌های مضمون‌محور بیانات مقام معظم رهبری در دولت سیزدهم (سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۳)

با بررسی بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دولت سیزدهم (دولت مردمی)، ۳۵ مضمون پایه شناسایی شد که در قالب ۵ مضمون سازمان‌دهنده شامل «رونق‌بخشی اقتصاد»، «بازسازی فرهنگ»، «عدالت‌ورزی»، «جوان‌گرایی در مدیریت» و «خودسازی اخلاقی» دسته‌بندی شدند. نمونه‌ای از مضامین استخراج شده در جدول شماره (۵) ارائه شده است.

جدول ۵: نمونه‌ی برخی از مضامین استخراج شده در دولت سیزدهم جمهوری اسلامی ایران

تاریخ دیدار با اعضای هیئت دولت	کدهای اولیه استخراج شده از بیانات مقام معظم رهبری	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده
۱۴۰۰/۶/۶	امروز انسان مشاهده می‌کند که خیلی از کشورها وزیر خارجه هم دارند؛ اما خود رئیس‌جمهور در زمینه‌ی مسئله‌ی اقتصادی با کشورهای مختلف یا با فلان کشور خاص، بخصوص وارد می‌شود و [مسئله را] دنبال می‌کند	دیپلماسی اقتصادی	
۱۴۰۱/۶/۸	عمده‌ترین سرفصل اقتصادی ما برای پیشرفت اقتصاد مسئله‌ی تولید است	حمایت از تولید داخلی	رونق بخشی اقتصاد
	با هر چیزی که تولید داخلی را به‌زانو درمی‌آورد و شکست می‌دهد، باید با جدیت مقابله کرد؛ قاطعانه بایستی مبارزه کنید؛ چه در صنعت، چه در کشاورزی		
	در تولید صنعتی و بخش صنعت، یک مشکل بزرگ... کمبود «سرمایه در گردش» است؛ [از این مشکل] شکایت می‌کنند		

		باید ببینیم چگونه می‌توان تولید را رشد داد. دو نکته اینجا وجود دارد: یکی این‌که ما حمایت کنیم، دوم اینکه موانع سر راه را برداریم	۱۴۰۲/۶/۸
	خنثی‌سازی تحریم	یک توفیق دیگر این دولت این بود که جامعه را از حالت چشم‌انتظاری و نگاه به بیرون خارج کرد و مسئله‌ی امنیت غذایی برای همه‌ی دنیا مطرح‌شده؛ یعنی مسئله‌ی امنیت غذایی این‌قدر مهم است. به مسئله‌ی مسکن باید رسید. ما در قضیه‌ی مسکن خیلی عقیبیم، نتایجش را هم دارید می‌بینید. در بخش معدن - که ما در بخش معدن هم خیلی عقیبیم - این زنجیره‌ی ارزش افزوده‌ای معدن را تکمیل کنید. یکی دیگر از مسائل مهم اولویت‌های بخش اقتصاد، مسئله‌ی دریا است...	۱۴۰۱/۶/۸
	اصلاح ساختار فرهنگ	ساختار فرهنگی کشور نیاز به یک بازسازی انقلابی دارد. ما مشکل داریم در ساختار فرهنگی کشور؛ زندگی‌های تقلیدی، زندگی‌های تجملاتی و اشرافی‌گری، غالباً منشأ و ریشه‌ی فرهنگی دارد. در واقع نرم‌افزار این حوادث، فرهنگ کشور و فرهنگ حاکم غلط و انحرافی‌ای است که بر بعضی ذهن‌ها مسلط است	۱۴۰۰/۶/۶
بازسازی فرهنگ	احیای آرمان‌های انقلاب	برجسته‌شدن شعارهای انقلاب، شعارهای اسلام، مثل عدالت طلبی، مثل پرهیز از اشرافی‌گری، حمایت از مستضعفان، استکبار ستیزی که این‌ها شعارهای اصلی انقلاب است؛ این‌ها در زبان‌ها برجسته‌تر شده، واضح‌تر شده، و این خیلی چیز خوبی است؛ این‌ها را ادامه بدهید	۱۴۰۱/۶/۸
	فرهنگ کار کامل	کارها را نیمه‌کاره رها نکنید. گاهی انسان یک کاری را با انگیزه‌ی فراوان شروع می‌کند، منتها یک‌چند قدمی که جلو رفت، انگیزه‌اش کم می‌شود؛ این درست نیست	۱۴۰۲/۶/۸
	اقامه عدل	جمهوری اسلامی بر اقامه‌ی عدل است، کما این‌که اساس همه‌ی ادیان بر اقامه‌ی عدل است.	
عدالت‌ورزی	پیوست عدالت در کارها	هر بخشنامه‌ای که خود شما در دستگاه خودتان صادر می‌کنید، یک پیوست عدالت باید داشته باشد	۱۴۰۰/۶/۶
	احیای امید در جامعه	مسئله‌ی احیای اعتماد مردم و امید مردم هم بسیار چیز مهمی است؛ چون اعتماد مردم بزرگ‌ترین سرمایه‌ی دولت است	
جوان‌گرایی در مدیریت کشور	تحول‌خواهی	یکی از کارهای لازمی که در برنامه‌های جناب آقای رئیسی و بعضی از آقایان بود، این است که تحول ایجاد بشود در قوه مجریه	

	استفاده از جوانان	یکی از کارهای مهم در دولت، جوان سازی دولت است؛ شما در بدنه‌ی دولت و مدیریت میانی از جوان های زبده که الحمدلله کم نداریم، هر چه می خواهید استفاده کنید	
خودسازی اخلاقی	مردمی بودن	بی تکلف بودن در مشی و منش، دوری کردن از منش های اشرافی گری و از موضع بالا به مردم نگاه کردن و مانند این ها؛ این هم یک جلوه‌ی دیگری است از مردمی بودن است	
	بزرگ نمایی نکردن	اولاً مَنّت بر سر مردم نگذارید که ما این کار را کردیم، ثانیاً آنچه را انجام داده اید بزرگ نمایی نکنید	
	جلب رضای الهی	اگر رضای الهی هدف انسان شد، این در همه‌ی فعالیت های ما، در همه‌ی اقدام های ما، در نوع کارکرد ما اثر خواهد گذاشت	۱۴۰۲/۶/۸

به منظور درک بهتر و تسهیل دسترسی به یافته های پژوهش، مضامین سازمان دهنده شناسایی شده در قالب معیارهای اصلی و انتظارات اجرایی از دولت ها و دولتمردان برای ارزیابی عملکرد آن ها در جمهوری اسلامی، به تفکیک هر دولت در شکل شماره (۱) ارائه شده است.

دولت سازندگی

رئیس جمهور:

اکبر هاشمی رفسنجانی

- ارتقاء معیشت مردم
- مباشرت مردم در کارهای دولت
- ارتقاء عدالت اجتماعی در جامعه
- تقویت خودباوری و اعتماد ملی
- خودسازی اخلاقی مسئولان

دولت اصلاحات

رئیس جمهور:

محمد خاتمی

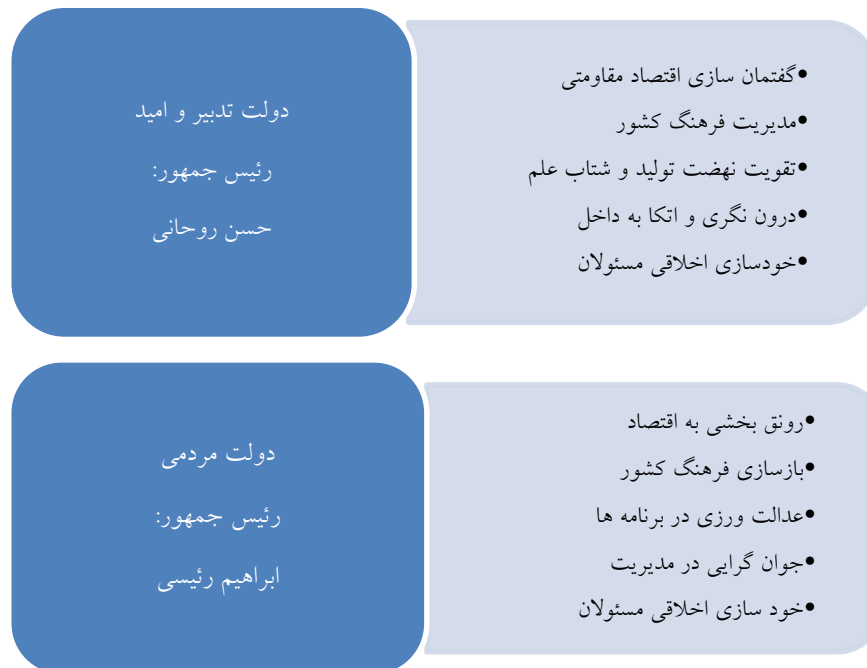
- پایبندی به قوانین
- ایجاد ثبات سیاسی
- حفظ هویت ملی اسلامی
- ارتقاء رتبه تولید و اشتغالی
- امید آفرینی در جامعه
- خودسازی اخلاقی مسئولان

دولت خدمت

رئیس جمهور:

محمود احمدی نژاد

- اهتمام به قوانین بالا دستی
- تمرکز بر اقتصاد مقاومتی
- گسترش عدالت با معنویت
- دیپلماسی انقلابی
- رشد و پیشرفت علمی
- تقویت فرهنگ ملی اسلامی
- تصمیم گیری مقبول
- خودسازی اخلاقی مسئولان

شکل ۱: معیارهای اصلی ارزیابی عملکرد دولت‌ها در جمهوری اسلامی ایران به تفکیک دوره‌های مسئولیت

بر پایه روش تحلیل مضمون و به منظور ارائه چارچوبی کلی برای ارزیابی عملکرد دولت‌ها، مضامین سازمان‌دهنده شناسایی شده، بر اساس مفاهیم مشترک میان آن‌ها در قالب مضامین فراگیر دسته‌بندی شده‌اند. این ارتباط در جدول شماره (۶) ارائه شده است.

جدول ۶: مضامین فراگیر برای ارزیابی عملکرد دولت‌ها در جمهوری اسلامی ایران

مضمون فراگیر	مضمون‌های سازمان‌دهنده استخراج شده
بهبود اقتصادی و رفاه مردم	ارتقاء معیشت مردم
	ارتقاء رتبه تولید و اشتغال
	گفتمان‌سازی اقتصاد مقاومتی
	تمرکز بر اقتصاد مقاومتی
	درون‌نگری و اتکا به داخل
	رونق‌بخشی به اقتصاد
	امیدآفرینی در جامعه

سیاست‌ورزی مقبول و عدالت‌محور	مباشرت مردم در کارهای دولت
	پایبندی به قوانین
	اهتمام به قوانین بالادستی
	ایجاد ثبات سیاسی
	دیپلماسی انقلابی
	ارتقاء عدالت اجتماعی در جامعه
	گسترش عدالت با معنویت
	عدالت‌ورزی در برنامه‌ها
	جوان‌گرایی در مدیریت
	تصمیم‌گیری مورد قبول
مدیریت و بازسازی فرهنگ ایرانی اسلامی	تقویت خودباوری و اعتماد ملی
	حفظ هویت ملی-اسلامی
	تقویت فرهنگ ملی اسلامی
	بازسازی فرهنگ کشور
	مدیریت فرهنگ کشور
جنبش تولید علم	رشد و پیشرفت علمی
	تقویت نهضت تولید و شتاب علم
خودسازی اخلاقی مسئولان	خودسازی اخلاقی مسئولان

بحث و تحلیل

پس از شناسایی مضمون‌های فراگیر به‌عنوان معیارهای کلان و اصلی چارچوب ارزیابی عملکرد دولت‌ها در جمهوری اسلامی ایران، ضروری است هر یک از این مضمون‌ها به‌طور دقیق بررسی و تبیین شوند تا اهمیت آنها به‌عنوان معیارهای ارزیابی عملکرد دولت بهتر بیان شود.

بهبود اقتصادی و رفاه مردم

بهبود وضعیت اقتصادی و ارتقای رفاه عمومی، از ارکان بنیادین حکمرانی در تمامی کشورها، به‌ویژه در جمهوری اسلامی ایران است؛ چراکه این امر به‌طور مستقیم با معیشت، اشتغال و کیفیت زندگی مردم پیوند دارد. یافته‌های پژوهش نشان داد که مولفه‌هایی مانند ارتقای معیشت، رونق تولید، ایجاد اشتغال، تحقق اقتصاد مقاومتی و افزایش امیدآفرینی در قالب مضمون فراگیر «بهبود اقتصاد و رفاه مردم» قابل ارزیابی هستند، موضوعی که در بیانات مقام معظم رهبری بارها تأکید شده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که برای تحقق اهداف اقتصادی، دولت‌ها باید به‌طور هم‌زمان بر چند محور کلیدی تمرکز کنند: تقویت زیرساخت‌های اقتصادی، حمایت از تولید داخلی، توسعه اقتصاد دانش‌بنیان و اجرای مؤثر سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی. این رویکرد نه تنها مسیر خودکفایی اقتصادی را هموار می‌سازد، بلکه امکان دستیابی به رشد پایدار

و ارتقای رفاه عمومی را فراهم می‌کند. یافته‌های پژوهش‌های داخلی نیز این نتیجه‌گیری را تأیید می‌کنند؛ به‌طور مثال، خوش‌چهره و همکاران (۲۰۱۸)، تولید داخلی را محور اصلی ارتقای معیشت معرفی کرده‌اند، خداوردی‌زاده و ایمان‌زاده (۲۰۱۶)، نقش شرکت‌های دانش‌بنیان را در ایجاد اشتغال و افزایش ارزش افزوده مورد تأکید قرار داده‌اند و تنهایی‌مقدم و همکاران (۲۰۲۳)، مشارکت عمومی در اقتصاد را به‌عنوان عاملی مؤثر در تحقق اهداف اقتصادی نظام شناسایی کرده‌اند. علاوه بر این، گفتمان اقتصاد مقاومتی به‌عنوان چارچوب نظری و عملی این سیاست‌ها، اهمیت سازماندهی فعالیت‌های تولید و تجارت بر اساس ظرفیت‌های داخلی و بهره‌گیری هوشمند از بازارهای جهانی را نشان می‌دهد؛ رویکردی که هم اهداف توسعه داخلی را پیش می‌برد و هم در شرایط تحریم، مسیر پایداری اقتصادی و رفاه جامعه را تضمین می‌کند (رستمی و بهرامی‌پور، ۲۰۱۷). بر این اساس، مضمون فراگیر «بهبود اقتصاد و رفاه مردم» نه تنها شاخصی کلیدی برای ارزیابی عملکرد دولت‌ها است، بلکه معیاری اساسی برای سنجش عدالت اقتصادی و پایداری رفاه اجتماعی محسوب می‌شود. بر این اساس؛ دستیابی به رفاه عمومی و ارتقای وضعیت اقتصادی، نیازمند راهبردی جامع و هم‌زمان است که ظرفیت‌های داخلی را تقویت کند و بتواند با چالش‌های اقتصادی و تحریم‌های خارجی مقابله کند.

مدیریت و بازسازی فرهنگ ایرانی اسلامی

مسئله فرهنگ از ارکان بنیادین حکمرانی و پیشرفت در جمهوری اسلامی ایران است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که تقویت خودباوری و اعتماد ملی، بازسازی فرهنگ ملی-اسلامی و مدیریت فرهنگی، از جمله انتظارات کلیدی مقام معظم رهبری از دولت‌هاست که ذیل معیار کلان «مدیریت و بازسازی فرهنگ ایرانی-اسلامی» قرار می‌گیرند. پژوهش‌های پیشین نیز این اهمیت را تأیید کرده‌اند؛ چنان‌که خواستار و همکاران (۲۰۱۱)، خودباوری ملی را عامل تعیین‌کننده در افزایش مشارکت و اعتماد عمومی دانسته‌اند، بدری (۲۰۱۹)، آن را بستر استمرار انقلاب و رشد نسل جوان معرفی می‌کند و عباس‌زاده (۲۰۱۹)، تقویت هویت ملی-اسلامی را زمینه‌ساز انسجام اجتماعی می‌داند. از منظر تحلیلی، این شواهد نشان می‌دهد که خودباوری ملی نه‌تنها سرمایه اجتماعی را ارتقا می‌بخشد، بلکه اعتماد جامعه به نهادهای حکمرانی را تقویت می‌کند و بی‌توجهی به آن، اثربخشی سیاست‌های فرهنگی را در بلندمدت تضعیف خواهد کرد. در عین حال، یافته‌ها نشان می‌دهد که بازسازی فرهنگی ملی اسلامی در شرایط کنونی بدون حکمرانی هوشمند بر فضای مجازی محقق نمی‌شود. فضای مجازی امروز نه صرفاً یک ابزار ارتباطی، بلکه بستری واقعی در شکل‌دهی هویت‌ها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری جامعه است. مقام معظم رهبری نیز بارها بر این نکته تأکید کرده‌اند که «ما معتقد به بستن فضای فرهنگی کشور نیستیم؛ اما با ولنگاری فرهنگی به‌شدت مخالفیم» و هشدار داده‌اند که «فضای مجازی مانند آب روان است که اگر هدایت نشود، دیگران آن را به سمت دلخواه خود می‌برند» (مقام معظم رهبری، ۲۰۲۴). پژوهش لطفی و همکاران (۲۰۲۳)، نیز ضرورت سیاست‌گذاری فعال فرهنگی در این عرصه را برای صیانت از ارزش‌های بومی تأیید می‌کند. بر این اساس، می‌توان تحلیل کرد که

بازسازی فرهنگ ایرانی-اسلامی بدون مدیریت هدفمند فضای مجازی ناقص خواهد بود و غفلت در این حوزه به نفوذ الگوهای ناسازگار، تضعیف هویت ملی و فرسایش انسجام اجتماعی منجر می‌شود. بنابراین، مدیریت فضای مجازی نه یک وظیفه فرعی، بلکه معیاری کلیدی برای سنجش کارآمدی دولت‌ها در حوزه فرهنگ است.

سیاست‌ورزی مقبول و عدالت محور

جمهوری اسلامی ایران، به‌عنوان نظامی مبتنی بر پیوند دین و سیاست، مقبولیت خود را تا حد زیادی از مقبولیت عملکرد دولت‌ها کسب می‌کند. این مقبولیت، صرفاً یک امر سیاسی نیست، بلکه عامل اصلی رضایت عمومی و استمرار مشارکت مردم در عرصه‌های مختلف محسوب می‌شود. یافته‌های این پژوهش، با استناد به بیانات مقام معظم رهبری، نشان می‌دهد که «سیاست‌ورزی مقبول» یکی از مهم‌ترین معیارهای ارزیابی عملکرد دولت‌ها در جمهوری اسلامی ایران است. این مولفه بر مجموعه‌ای از شاخص‌های کلیدی استوار است که شامل مباشرت مردم در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری، قانون‌گرایی، ثبات سیاسی، عدالت‌محوری، دیپلماسی انقلابی و جوان‌گرایی در مدیریت کشور می‌شود. نگاه تحلیلی به این شاخص‌ها نشان می‌دهد که توجه و تمرکز بر هر یک از آن‌ها می‌تواند نقش مثبت و تعیین‌کننده‌ای در ارتقای کیفیت عملکرد دولت‌ها و افزایش مقبولیت عمومی ایفا کند، به‌گونه‌ای که غفلت از هر یک، کارآمدی سیاست‌ورزی و رضایت مردم را تحت تأثیر قرار خواهد داد. به‌طور نمونه؛ مشارکت فعال مردم نه‌تنها ضامن مقبولیت سیاسی است، بلکه سرمایه‌ای اجتماعی ایجاد می‌کند که در شرایط بحرانی کارآمدی خود را نشان می‌دهد؛ یوسفی رامندی (۲۰۱۸)، نیز تأکید می‌کند که مباشرت مردم در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری، حلقه اتصال دولت و ملت را تقویت می‌کند و غفلت از آن می‌تواند کارآمدی سیاست‌ورزی و اعتماد عمومی را تضعیف کند. قانون‌گرایی، شاخصی دیگر از سیاست‌ورزی مقبول است که بنیان اعتماد عمومی و ضامنی برای حکمرانی مطلوب به شمار می‌رود. لطفی و همکاران (۲۰۲۳)، تصریح کرده‌اند که پایبندی به قانون، راهی برای پیشگیری از استبداد رأی و تضمین عدالت است. از منظر ارزیابی، هرگونه تخطی از قانون نه‌تنها اعتماد عمومی را فرسوده می‌کند، بلکه سرمایه سیاسی به‌عنوان پیش‌شرط توسعه و پیشرفت ملی اهمیت ویژه‌ای دارد. پژوهش موثقی و کرم‌زادی (۲۰۱۰)، نشان می‌دهد که بی‌ثباتی سیاسی، حتی در حضور منابع اقتصادی فراوان، مانع تحقق عدالت و رفاه عمومی می‌شود و استمرار تصمیم‌گیری و اجرای سیاست‌ها را مختل می‌کند. همچنین عدالت‌محوری، محور دیگر سیاست‌ورزی مقبول است. مقام معظم رهبری پیوسته تأکید دارند که «هر مصوبه‌ای باید پیوست عدالت داشته باشد» (مقام معظم رهبری، ۲۰۲۱). بررسی و مطالعه پیرامون این شاخص نشان می‌دهد که این اصل نه یک شعار ارزشی، بلکه معیاری عملی برای سنجش تصمیمات و سیاست‌ها است و بی‌توجهی به آن موجب گسست اجتماعی و کاهش اعتماد عمومی می‌شود. در میان دیگر شاخص‌ها، دیپلماسی انقلابی نیز شاخصی کلیدی در سیاست‌ورزی مقبول به‌شمار می‌رود. این

موضوع یکی از مهمترین تاکیدات مقام معظم رهبری نسبت به دولت‌ها بوده است که حفظ اصول در تعاملات جهانی نه تنها ممکن بلکه ضروری است: «می‌توان با صراحت مبانی خود را گفت و پیش رفت» (مقام معظم رهبری، ۲۰۱۷). این شاخص نشان می‌دهد که سیاست‌ورزی مقبول باید عزت ملی را حفظ کند و همزمان، تعامل هوشمندانه و اصولی با جهان داشته باشد. هرگونه عقب‌نشینی از اصول، به تضعیف هویت و اقتدار ملی منجر می‌شود. در نهایت، جوان‌گرایی به‌عنوان مسیری برای انتقال تجربه، نوآوری و تداوم پیشرفت به عنوان شاخص سیاست‌ورزی مقبول مطرح است. بدری (۲۰۱۹)، نشان می‌دهد که جوان‌گرایی موتور آینده‌سازی و مشارکت نسل نو را فعال می‌کند. از منظر تحلیلی، بدون بهره‌گیری از ظرفیت جوانان، دولت‌ها نه توان نوسازی خود را خواهند داشت و نه قادر خواهند بود پویایی و ابتکار لازم برای پاسخگویی به نیازهای جامعه را فراهم آورند.

جنبش تولید علم

جنبش تولید علم به مجموعه تلاش‌هایی گفته می‌شود که با هدف افزایش تولید دانش و ارتقای ظرفیت علمی جامعه شکل می‌گیرد. این جنبش از ارکان توسعه پایدار است و از طریق ارتقاء فناوری‌های نوین، توسعه نوآوری و کاربردی‌سازی علم، زمینه رشد اقتصادی، اشتغال‌زایی و توانمندسازی جامعه را فراهم می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سطح و کیفیت تولید علم و فناوری در کشور، یکی از شاخص‌های کلان و تعیین‌کننده در ارزیابی عملکرد دولت‌ها محسوب می‌شود. مقام معظم رهبری بارها اهمیت جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم را برجسته کرده و تأکید کرده‌اند که: «در زمینه علم، تولید علم و شکستن مرزهای آن، باید جنبشی عظیم شکل بگیرد... خودتان بکارید و آبیاری کنید و بر روی بنای دیگران بنا بسازید» (مقام معظم رهبری، ۲۰۰۴). ایشان تصریح کردند که همت علمی نباید محدود به تقلید و یادگیری باشد، بلکه راه نو، فکر نو و بن‌بست‌شکنی باید هدف اصلی باشد (مقام معظم رهبری، ۲۰۰۲). بر اساس این رهنمودها، می‌توان استدلال کرد که تولید علم یک ضرورت عملی و راهبردی برای توسعه کشور است. از منظر ارزیابی عملکرد دولت، توانایی دولت در تقویت جنبش تولید علم نه تنها نشان‌دهنده سطح تعهد به توسعه علمی و نوآوری است، بلکه معیاری کلیدی برای سنجش اثرگذاری و کارآمدی سیاست‌ها محسوب می‌شود. به عبارت دیگر، هر دولتی که بتواند شرایطی ایجاد کند تا علم و فناوری رشد کند و نوآوری به محصول و خدمت تبدیل شود، در عمل عملکرد خود را در جهت توسعه پایدار، رفاه عمومی و استقلال علمی کشور نشان داده است.

۴-۲-۵ خودسازی اخلاقی

در فرهنگ دینی، انسان‌های با تقوا با تکیه بر ایمان و عمل صالح، ملکه‌ای نفسانی در خود ایجاد می‌کنند که فرد را از آسیب‌های درونی مانند هوای نفس و از آسیب‌های بیرونی مانند وسوسه شیطان مصون می‌دارد و ثمره آن بروز رفتارهای اخلاقی است که فرد را به اخلاق حسنه می‌رساند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که میزان خودسازی اخلاقی مسئولان در دوران مسئولیت تأثیر مستقیم و تعیین‌کننده‌ای بر کیفیت

عملکرد دولت و ساختار اجتماعی دارد؛ هرچه التزام مسئولان به اخلاق بیشتر باشد، اثرگذاری مثبت آنها بر اعتماد عمومی، انسجام اجتماعی چشمگیرتر خواهد بود. این معیار در شاخص‌هایی مانند جلب رضایت الهی، سلامت اعتقادی، ساده‌زیستی و پرهیز از اشرافی‌گری، مبارزه با فساد، صداقت در تعامل با مردم و مردم‌دوستی (ترجیح منافع ملی بر منافع شخصی) نمود می‌یابد و از منظر تحلیلی، بی‌توجهی به آن می‌تواند کارآمدی سیاست‌ها و اعتماد عمومی را تضعیف کند. مقام معظم رهبری نیز در تأکید بر اهمیت خودسازی اخلاقی مسئولان می‌فرماید: «جمهوری اسلامی با حکومت‌های معمولی فرق دارد. این نظام بر پایه هدف، آرمان و پرچم اسلام و شریعت الهی بنا شده است. آزادی، عدالت و استقلال، همه در همین پرچم اسلام مستترند. ما تقیّداتی داریم که دیگران ندارند. اگر بخواهیم پای این اصول بایستیم - که دنیای ما و آخرت ما وابسته به آن است - باید دلمان را درست کنیم» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۸). بر این اساس، می‌توان استدلال کرد که خودسازی اخلاقی مسئولان، فراتر از یک امر فردی، معیاری کلیدی برای سنجش کیفیت و کارآمدی دولت‌ها در جمهوری اسلامی ایران است و میزان پایبندی مسئولان به اخلاق، معیاری تعیین‌کننده برای ارزیابی اثرگذاری دولت بر جامعه، جلب اعتماد عمومی و پایداری اجتماعی محسوب می‌شود.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر با هدف طراحی چارچوبی برای ارزیابی عملکرد دولت‌های جمهوری اسلامی ایران، بر پایه تحلیل مضمون بیانات مقام معظم رهبری، به شناسایی و استخراج معیارهایی پرداخت که از منظر ایشان به‌عنوان شاخص‌های کلیدی کارآمدی و اثربخشی دولت‌ها در نظر گرفته می‌شوند. چارچوب مفهومی به‌دست‌آمده شامل پنج مولفه کلیدی: خودسازی اخلاقی مسئولان، سیاست‌ورزی مقبول و عدالت‌محور، مدیریت و بازسازی فرهنگ ایرانی اسلامی، تمرکز بر جنبش تولید علم، و بهبود اقتصادی و رفاه مردم است که با در نظر گرفتن تعامل و نقش مکمل آن‌ها نسبت به یکدیگر، چارچوبی جامع و نظام‌مند برای تحلیل عملکرد دولت‌ها ارائه می‌دهد؛ خودسازی اخلاقی مسئولان و سیاست‌ورزی مقبول و عدالت‌محور به‌عنوان زیرساخت‌هایی اساسی تلقی می‌شوند که می‌توانند کیفیت تصمیم‌گیری و انسجام اجتماعی را تقویت کنند؛ این عوامل به نوبه خود، می‌توانند زمینه‌ساز مدیریت فرهنگی پویا و توسعه علمی در جامعه شوند و بدیهی است که ارتقای مدیریت فرهنگی و رشد علمی نیز از مهمترین علل اصلی توسعه اقتصادی و افزایش رفاه عمومی شناخته می‌شوند. به این ترتیب، این پنج مولفه به صورت متقابل و مکمل، چارچوبی جامع و نظام‌مند برای تحلیل عملکرد دولت‌ها فراهم می‌آورند. از این‌رو مهم‌ترین دستاورد این پژوهش، ارائه مدلی مفهومی با قابلیت کاربردی در ارزیابی سیاست‌ها و عملکرد اجرایی دولت‌هاست که می‌تواند مبنایی برای طراحی نظام سنجش عملکرد در سطوح مختلف حاکمیتی فراهم آورد. این چارچوب به دلیل انعطاف‌پذیری در تطبیق با شرایط و دولت‌های مختلف، ابزاری مؤثر برای تحلیل وضعیت موجود، شناسایی نقاط ضعف و پیشنهاد

مداخلات اصلاحی محسوب می‌شود؛ بنابراین، به کارگیری معیارهای استخراج شده در پژوهش حاضر برای ارزیابی عملکرد دولت، می‌تواند به تقویت حکمرانی دینی، ارتقای کارایی دولت‌ها و تحقق توسعه پایدار و عدالت اجتماعی در جمهوری اسلامی ایران منجر گردد. پیشنهاد می‌شود با توجه به این که پژوهش حاضر وارد مرحله سنجش یا ارائه ابزارهای اندازه‌گیری معیارهای استخراجی نشده است و هدف آن تدوین بنیان نظری و مفهومی ارزیابی کارآمدی دولت‌ها در جمهوری اسلامی ایران و نه انجام ارزیابی عینی یا عملیاتی بوده است، یافته‌های به‌دست‌آمده به‌عنوان چارچوبی مفهومی، مبنای نظری برای طراحی ابزارهای سنجش، تدوین شاخص‌های عملیاتی و انجام پژوهش‌های کاربردی در مراحل بعدی قرار گیرند.

References

- Abbaszadeh Marzbali, M (2019). “The role of political participation in strengthening national identity”, *Islamic World Crisis Studies*, Vol. 7, No. 3: 18-30. <https://doi.org/10.2783.4999/QJPR.2107.1175.06> (In Persian)
- Abul Hamad, A. H (2005). *Basics of political science*, 10th edition, Tehran: Venus Publications.
- Attar, S & Kamalizadeh, M (2017). “Efficiency as the capacity of the government, a political approach to the concept of efficiency”, *theoretical policy research*, Vol.12, No.23: 1-26. <https://political.ihss.ac.ir/Article/11912> 23 (In Persian)
- Badri, A (2019). “Youthism in the declaration of the second step of the Islamic revolution, relying on the Quranic and narrative foundations”, *Islamic Revolution Research*, Vol.9, No.4: 336-360. <https://dor.org/20.1001.1.23222573.1399.9.3.7.4> (In Persian)
- Braun, V. & Clarke, V (2006). “Using thematic analysis in psychology”, *qualitative Research in psychology*, Vol.2, No.3: 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- Dehkhoda, A. A (1998). *Dehkhoda Dictionary*, Tehran: University of Tehran. (In Persian)
- Dinparasti, F (2022). “Government efficiency beyond its size; Investigating the evolution of government size in Iran from 1384 to 1399”, *Government Research*, Vol. 8, No.31: 112-93. <https://doi.org/10.22054/TSSQ.2022.66641.1231> (In Persian)
- Ebrahimi, A; Ahmari, H & Salehi Farsani, A (2022). “Investigating the elements of government efficiency from the perspective of Islamic teachings and public law”, *Iran Political Sociology*, Vol. 5, No.9: 562-578. <https://doi.org/10.30510/psi.2022.291538.1863> (In Persian)
- Hosseinpour, D; Sharifzadeh, F; Ghorbanzadeh, V & Zal, Y (2019). “The components of developing public policies in the Islamic state with the approach of modern Islamic civilization (the centrality of the Supreme Leader's statements)”, *Basic Studies of Modern Islamic Civilization*, Vol. 3, No.1: 59-86. <https://doi.org/10.22070/nic.2021.13517.1045> (In Persian)

<https://doi.org/10.22059/jpls.2020.241626.1582>(In Persian)

- Jabarnjad, M; Akwani, H & Mokhtari, A (2022). “The efficiency of the state in Farabi's political philosophy”, Sayat al-Taaliyah, Vol.11, No.3: 71-86. <https://doi.org/10.22034/sm.2023.1983078.1988> (In Persian)
- Javidi, R (2021). “The model and theory of the efficiency of the Islamic state with a civilizational approach and applying it to its practical implications from the perspective of Imam Khomeini (RA) and the Supreme Leader”, Fundamental Studies of Modern Islamic Civilization, Vol. 5, No.1: 53-96. <https://doi.org/10.22070/nic.2022.15510.1150> (In Persian)
- Khastar, H; Qolipour, A & Pour Ezzat, A.A (2011). “Qualitative study and presentation of national self-confidence model in universities and higher education centers”, Culture in Islamic University, Vol. 2, No.4: 573-602. https://ciu.nahad.ir/article_210.html (In Persian)
- Khodaparast, Y & Mousavi Kho, S. M (2018). “The foundations of the Islamic state in the Iranian Islamic model of progress from Imam Khamenei's point of view”, Transcendental Policy, Vol. 7, No. 27: 41-64. <https://doi.org/10.22034/sm.2020.83676.1208> (In Persian)
- Khodvardizadeh, S; Imanzadeh, M & Khodavardizadeh, M (2016). “Examining the role and position of knowledge-based economy in realizing the motto of resistance economy, national production and national employment from the perspective of the Supreme Leader”, Defense Economy and Sustainable Development, Vol. 2, No. 4: 71-89. <https://dor.org/20.1001.1.25382454.1396.2.4.5.6> (In Persian)
- Khoshbavar, D (2020). “Criticism of the two views of western democracy and religious democracy from the perspective of Iranian intellectuals”, Political Science, Vol. 17, No.56: 99-81. <https://doi.org/10.30495/psq.2022.1905430.1856> (In Persian)
- Khoshchehra, M; Irvani, M. J; Hosseini, S. S & Alavi, H (2018). “Presentation of national production strategy model with resistance economy approach”, National Defense Strategic Management Studies, Vol. 3, No.11: 272-325. <https://dor.org/20.1001.1.74672588.1398.3.11.11.7> (In Persian)
- Kiani, P; Pour-Ezzat, A. A; Danesh Fard, K & Memarzadeh, G (2023). “Designing the evaluation model of the government's performance in the field of health”, Public Administration Perspective, Vol. 14, No. 2: 15-39. <https://doi.org/10.48308/jpap.2023.102811>(In Persian)
- Lotfi, B; Khazari Mohammadvand, Z & Mozafari, A (2023). “Establishing good governance in the government institutions of the Islamic Republic with the benefit of strategic communication”, a new approach to jihadi management and Islamic governance, Vol. 3, No.2: 126-152. <https://sanad.iau.ir/Journal/jmig/Article/1042670> (In Persian)
- Molaii, R & Behrouzi Lak, Gh (2022). “Preconditions and requirements for the realization of the Islamic state in the thought of the Supreme Leader”, Islamic Revolution Research, Vol. 11, No.3: 57-93. https://www.roir.ir/article_157821.html (In Persian)
- Movathaghi, S.A & Karamzadi, M (2010). “ Investigating the impact of political stability on development”, Politics, Vol. 41, No.3: 321-340. https://jpq.ut.ac.ir/article_29810.html (In Persian)
- Omidi, A & Yusuf-vand, S (2022). “Presenting a revolutionary management model at the level of Islamic society from the perspective of the Supreme Leader”, Basij Strategic

- Studies, Vol. 25, No. 95: 74-99. <https://dor.org/20.1001.1.1735501.1401.25.95.2.9> (In Persian)
- Ostovar Sangri, K (2012). “The concept of government in the unanimous decisions of the Supreme Court”, Legal Research, Vol. 16, No. 61: 643-686. https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56316.html (In Persian)
 - Parvin, Kh & Nurai, M (2021). “The word government as one of the three powers in the Constitution”, Public Law Studies, Vol. 51, No. 4: 1487-1508.
 - Qysari, R & Ghorbani, M (2014). “The efficiency of the system of the Islamic Republic of Iran; A model for measurement and evaluation”, Political Science, Vol. 11, No. 2: 129-148. <https://doi.org/10.30497/pk.2016.1779> (In Persian)
 - Rostami, F & Bahramipour, F (2017). “Investigating the nature of resistance economy and theories of economic development”, Economic Journal, Vol. 18, No. (1, 2): 95-116. <https://ejip.ir/article-1-1037-fa.html> (In Persian)
 - Sadeghi, E & Mohadi, S (2023). “Foundations and indicators of the Islamic state from the perspective of Ayatollah Khamenei”, Government Research, Vol. 9, No. 33: 195-222. <https://doi.org/10.22054/tssq.2023.71453.1364> (In Persian)
 - Tanhai Moghadam, R; Pyghami, A; Abdolmaleki, H & Eyvazloo, H (2023). “Reviewing the general policies of Article 44 of the Constitution of the Islamic Republic of Iran from the perspective of popular economy”, Islamic Economic Studies, Vol. 16, No. 2: 405-432. <https://doi.org/10.30497/ies.2024.245063.2185> (In Persian)
 - Tavakoli, Gh; Moinian, A; Rezayan, A & Tahmasab, E (2024). “Evaluation model of economic governance in Iran using international evaluation indicators”, Majles and Strategy, Vol. 31, No. 118: 47-86. <https://doi.org/10.22034/mr.2024.5489.5228> (In Persian)
 - Torabi, Y & Firozfar, M (2017). “Desirable and efficient government in Sepehr Andisheh of Supreme Leader”, Islamic Revolution Approach, Vol. 12, No. 43: 3-26. https://www.rahyaftjournal.ir/article_75270.html (In Persian)
 - www.farsi.khamenei.ir
 - Yousefi Ramandi, R (2018). “People's voting behavior pattern in the elections of the Islamic Republic based on the political marketing approach”, Political Knowledge, Vol. 14, No. 2: 63-95. <https://doi.org/10.30497/pk.2024.2499> (In Persian)